

UOT 336.77.01

DOI 10.30546/JIECM.2025.1.1309

AKTİV ƏMƏLİYYAT ANLAYIŞININ MAHİYYƏTİ VƏ HESABATLARDA TANINMASI

Rövşən Kamil oğlu Məmmədov , Cavadxan Elsevər oğlu Cəfərli

Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti

Gəncə şəh., Atatürk prospekti, 450

cavadxanc@gmail.com

Xülasə: Aktiv əməliyyatları iqtisadi fəaliyyətin bir hissəsi olaraq müəssisənin fəaliyyətindəki hər hansı bir dəyər yaradan prosesləri əhatə edir. Aktivlər, müəssisənin gələcəkdə iqtisadi fayda əldə etməsi gözlənilən resurslardır. Bu, daşınmaz əmlak, avadanlıq, əmtəə və ya maliyyə alətləri ola bilər. Aktiv əməliyyatlardan məqsəd, müəssisənin fəaliyyətinin effektivliyini artırmaq, gəlir əldə etmək və sərmayə dəyərlərini qorumaqdır. Aktiv əməliyyatların tanınması prosesi, xüsusilə maliyyə hesabatlarında müvafiq qaydalara və standartlara uyğun olaraq, həmin əməliyyatların nə zaman və hansı şərtlərlə tanınmalı olduğunu müəyyən edir. Bu sahədə, İdarəetmə və Maliyyə Hesabatları üzrə Beynəlxalq Standartlar (IFRS) və yerli mühasibat qaydaları nəzərə alınaraq, aktiv əməliyyatların vaxtında və düzgün şəkildə qeydiyyatata alınması təmin edilir. Hesablarda aktivlərin tanınması, mühasibatlıq anlayışına uyğun olaraq, resursların əldə olunması, istifadəsi və gələcəkdəki gəlir potensialının nəzərə alınması prinsipinə əsaslanır. Məqalə həmçinin, aktiv əməliyyatların təsnifatı, bunların mühasibatda necə qeydiyyata alındığı, aktivlərin qiymətləndirilməsi, amortizasiyası və digər əlaqəli məsələləri əhatə edir. Aktiv əməliyyatların düzgün tanınması, şirkətlərin maliyyə hesabatlarının etibarlılığını artırır, həmçinin investisiya qərarlarının verilməsi və fəaliyyətin planlaşdırılmasında mühüm rol oynayır.

Açar sözlər: aktivlər, kreditor, kreditləşdirmə, kommertiya bankı, pul vəsaiti

Giriş: Aktiv əməliyyatların köməyi ilə banklar onların sərəncamında olan ehtiyatları gəlir əldə etmək məqsədi üçün yerləşdirir. Bankın aktiv əməliyyatları müəssisələrin və təşkilatların istehsal, sosial, investisiya və elmi fəaliyyətlərinin qısamüddətli və uzunmüddətli kreditləşdirilməsindən ibarətdir. Eyni zamanda əhaliyə istehlak ssudalarının verilməsi, qiymətli kağızların əldə edilməsi, lizinq, faktoring, innovasiya maliyyələşdirilməsi və kreditləşdirilməsindən, müəssisələrin təsərrüfat fəaliyyətində bank vəsaitləri ilə birgə işgüzar iştirakından ibarətdir.

Mövzunun aktuallığı, müasir maliyyə hesabatlarının şəffaflığı, düzgünlüyü və etibarlılığı baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir.. Bu mövzu, xüsusən maliyyə hesabatlarının hazırlanmasında və iqtisadi qərarların qəbul edilməsində müsbət təsirə malikdir. Aktiv əməliyyatların düzgün tanınması və mühasibat qaydalarına uyğun olaraq təsnif edilməsi, şirkətlərin maliyyə vəziyyətini doğru və şəffaf şəkildə əks etdirir.

Tədqiqatın məqsədi aktiv anlayışını, onun maliyyə hesabatlarında tanınma prinsiplərini və mühasibat standartları çərçivəsindəki əhəmiyyətini öyrənməkdir. Bu tədqiqat, aktivlərin tanınması ilə bağlı mübahisələri araşdıraraq müəssisələrin maliyyə vəziyyətinin düzgün qiymətləndirilməsinə dəstək verməyi hədəfləyir.

Tədqiqat obyektı mühasibatlıq, maliyyə hesabatları və onların təqdim edilməsidir. Bu obyektı daha ətraflı şəkildə bu formada təqdim etmək olar: tədqiqat metodları - tədqiqat, keyfiyyət və kəmiyyət metodlarının birləşdirilməsi ilə həyata keçiriləcək: keyfiyyət metodları - müsahibələr və ekspert rəyləri vasitəsilə aktivlərin tanınması ilə bağlı fikirlərin toplanması: kəmiyyət metodları - statistiki analizlər və məlumatların toplanması üçün anketlərin tətbiqi: mühasibat hesabatlarından əldə olunan məlumatların analizi.

MATERİALLAR VƏ MÜZAKİRƏLƏR

Bankın aktiv əməliyyatları iqtisadi məzmunu: ssuda əməliyyatları; hesablaşma əməliyyatları; kassa əməliyyatları; fond və investisiya əməliyyatları; zəmanət əməliyyatlarıdır.

Ssuda əməliyyatları vəsaitlərin müddətli, qaytarılma və öhdəlik şərtlərinə uyğun olaraq borcalana göstərilən əməliyyatlardır. Veksellərin alınması və ya veksellərin zəmanət kimi qəbulu ilə bağlı olan ssuda əməliyyatları hesablaşma (ssuda-hesabat) əməliyyatlarından ibarətdir.

Ssuda əməliyyatlarının kifayət qədər müxtəlif növləri vardır ki, onlar aşağıdakı əlamətlərinə görə qruplara bölünür:

- ◆ Borcalanın növü;
- ◆ Təminat növü;
- ◆ Kreditləşdirmə müddəti;
- ◆ Açılan hesabın növü;
- ◆ Təyinat (kreditləşdirmə obyektləri);
- ◆ Vəsaitlərin verilməsi qaydası;
- ◆ Faizlərin hesablanması və bağlanması qaydası;
 - ◆ Ssudanın bağlanması metodu;
- ◆ Risk dərəcəsi;
- ◆ Rəsmiləşdirilən sənədlərin növü;
- ◆ Vəsaitlərin dövrüyyə xarakteri və s.

Borc alanın növünə görə:

- hüquqi şəxslərə verilən ssudalar: Kommersiya təşkilatlarına (müəssisələrə, təşkilatlara və banklara, firmalara, şirkətlərə), qeyri və hakimiyyət orqanlarına;
- fiziki şəxslərə verilən ssudalar.

Kreditorun növü ilə əlaqədar ssudalar təsnifləşdirilir:

- Bank ssudaları (ayrı-ayrı banklar və bank konsorsiumları, birləşmələri tərəfindən təqdim edilən, buna əsasən də konsorsial adlandırılan kreditlər yaranır);
- Qeyri-bank kredit təşkilatlarının ssudası (lombardların və kirayə məntəqələrinin, qarşılıqlı yardım kassalarının, kredit kooperativlərinin, tikinti cəmiyyətlərinin, təqaüd fondlarının.);
- Müəssisə və təşkilatların vasitəsi ilə borc alanlara verilən ssudalar (kommersiya kreditləşdirilməsi qaydasında və ya əhaliyə ticarət təşkilatları tərəfindən verilən müddətli ödəniş ssudaları).

Təminat növü üzrə təminatlı və təminatlı ssudalar (zəmanət, girov, zəmanət və sığorta vasitəsilə) mövcuddur [6].

Bankın təminat tələb etdiyi əsas səbəb borcalanın ssudanı tam şəkildə və vaxtında qaytarmaq qabiliyyətinin və ya istəyinin olmaması zamanı zərər riskindən sığortalanmaqdan ibarətdir. Kreditin təminatı və onun sığortalanması kreditin ödənilməməsi riskini azaldır. Buna əsasən, kredit işçisi üçün ssudanın borcalanın gəlirindən ödənilməsi daha üstündür. Ssudanın təminatı zəmanət, girov, zəmanət, sığorta ola bilər. Onun kimi müxtəlif növ aktivlər çıxış edə bilər.

Müştərinin yetərincə təminatı olmadığı və risk səviyyəsi yüksək olan əməliyyatlar üçün ssuda almaq məqsədi üçün müraciət etdiyi halda bank kreditin sığorta təşkilatlarında sığortalanması zamanı onun verilməsinin məqsədəuyğunluğu barəsində məsələni nəzərdən keçirir. Bu əməliyyat «kreditin bağlanmaması riskinin sığortalanması» kimi adlanır. Onu kredit müqaviləsi məbləğindən müəyyən faiz əldə edərək sığorta cəmiyyəti həyata keçirir.

Kreditləşdirmə müddəti üzrə ssudalar:

1. qısamüddətli (bir gündən bir ilədək olan müddətə verilən ssudalar);
2. ortamüddətli (bir ildən üç-beş ilədək müddətə verilən ssudalar);
3. uzunmüddətli (üç-beş ildən yuxarı müddətə verilən ssudalar) növlərə ayrılır.

Banklar ssuda verərkən onları qısamüddətli (bir ilədək) və uzunmüddətli ssudalara (bir ildən yuxarı) bölür. Qısamüddətli ssuda təyin olunan bir müddət üçün (bir ilədək) və ya tələb olunan müddətə rəsmiləşdirilə bilər. Tələb olunanadək ssudalar müəyyən bir müddətə mövcud deyil. Bank onun bağlanmasını istənilən vaxt tələb edə bilər. Bu növ ssudanın təqdim edilməsi zamanı borc alanın

maliyyə vəziyyətinin normal olması və onun aktivlərinin qısa müddət ərzində nəğd pula çevrilməqabiliyyəti müəyyənləşdirilir.

Kreditləşdirmə obyektləri üzrə (təyinatı):

Azərbaycan Respublikasında ssudalar məqsədli və məqsədsiz ssudalar olaraq 2 yerə ayrılır. Məqsədli ssudalara istehsal prosesinin təminatı üçün maddi dəyərlərin ödənilməsinə verilən kreditlər və cari vasitəçilik əməliyyatlarının icra etmək üçün verilən kreditlər, yaşayış yerlərinin tikintisi və əldə edilməsi üçün verilən kreditlər, dövriyyə vəsaitlərinin formalaşdırılmasına verilən kreditlər və s. aid edilir. Məqsədsiz kreditlərə misal olaraq müvəqqəti ehtiyacların ödənilməsinə verilən kreditləri aid etmək olar.

Azərbaycanın və Şərqi Avropa ölkələrinin təcrübələri onu göstərir ki, bazar münasibətləri və bankların müstəqilliyi inkişaf etdikcə onların kredit yatırımlarının strukturu dəyişir və bununla da yeni kreditləşdirmə obyektləri yaranır. Bununla da kommersiya bankının, eləcə də bank sisteminin təşkilati quruluşuna təsir edir.

Sahəvi əlaməti üzrə: ssudalar banklar tərəfindən sənaye və kənd təsərrüfatı, ticarət, nəqliyyat və s. müəssisələrə verilən ssudalara ayrılır. Açılan hesab növü üzrə: ayrı-ayrı ssuda hesablarında təqdim edilən və ya müştərinin banka olan öhdəliklərin müəyyənləşdirilməsini nəzərdə tutan xüsusi ssuda hesablarında kreditləşdirmədən ibarət olan bir dəfəlik ssudalar vardır. Ssudanın bağlanması metodu üzrə: möhlətli ödənişlə və birdəfəlik bağlanan ssudalar mövcuddur.

Möhlətsiz ödənişli kreditlər vacib xüsusiyyətə malikdir: bu kreditlərə əsasən ssuda üzrə faizlərin və borcun bağlanması eyni vaxtda yerinə yetirilir. Möhlətli ödənişlə verilən ssudalara bunlar aiddir: ssudanın bərabər şəkildə ödənilməklə bağlanması (hər ay, hər rüb və s.); ssudanın qeyri-bərabər şəkildə ödənilməklə bağlanması (ssudanın bağlanması üçün ödənişin məbləği hər hansısa amillərdən asılı olaraq dəyişir; artır və ya azalır); ssudanın qeyri-bərabər və qeyri-dövri şəkildə ödənilməklə bağlanması. Möhlətli ödənişli ssudanın verilməsi zamanı müqavilənin qüvvədə olduğu müddət ərzində ssuda məbləğinin hissələrlə ödənilməsi prinsipi mövcud olur. Ssudanın bu növ bağlanması qaydası borc alan üçün borcun birdəfəlik ödənilməsi qaydasından daha rahat olur. Bank üçün ssudanın dövrü olaraq müqavilənin qüvvədə olduğu müddət ərzində bağlanması daha əlverişlidir, çünki bu zaman kreditin dövriyyəsinə daha da sürətlənir və yeni yatırımlar üçün kredit ehtiyatlarını azad edir. Bundan əlavə ssudaların imtiyazlı müddətli və imtiyazsız müddətli ssudalara bölünür. Faizlərin hesablanması və bağlanması üsuluna görə ssudaların təsnifatı belədir:

- Ssuda təqdim edilərkən faizlərin ödənilməsinin saxlanması;
- Kreditin bağlanması zamanı faizlərin ödənilməsi və bütün istifadə müddəti ərzində faizlərin bərabər ödənişlərlə ödənilməsi (hər rüb, yarım ildə bir dəfə və ya xüsusi olaraq

razılaşıdırılmış qrafik üzrə).

Bundan başqa annuitet ödənişli ssuda, əsaslı olaraq, ssudadan istifadə müqabilində əsas borcun faizlərlə birlikdə ödənilməsinin həyata keçirilməsi ilə olan ssuda kimi anlayış da vardır.

Vəsaitlərin dövriyyə xarakterinə görə ssudalar bölünür:

- a) mövsümi və qeyri mövsümi,
- b) birdəfəlik və bərpa olunan (revolver, rollever).

Revolver kreditlər qrupuna əsasən müştərilərə kredit kartları üzrə verilən kreditlər və ya vahid aktiv-passiv hesablar üzrə overdraft, kontokorrent kredit və s. formada verilən kreditlər daxil edilir. Buna əsasən də istehlak ssudalarının üç qrupa bölündüyü (möhlətli ödənişli ssudalar, revolver və möhlətsiz ödənişli ssudalar) ABŞ təcrübəsinə misal göstərmək olar.

Möhlətli ödənişli kredit faizlərin dövrü olaraq bağlanması ibarətdir. Bir çox məqamlarda borcalan bu növ krediti malların alınması və yaxud digər xərclərin ödənilməsi üçün əldə edir və krediti hər ay bərabər hissələrlə bağlamaq öhdəliyi götürür [4,5]. Kredit kartları ilə verilən kreditlər və cari hesablar üzrə overdraft möhlətli ödənişli kreditlər qrupuna aid edilə bilər, çünki dövrü ödənişlər kartlar üzrə də həyata keçirilir, lakin kartlar bir sıra başqa xüsusiyyətləri vardır ki, bu xüsusiyyətlər də kartları kreditlərin başqa bir qrupuna ayırmağa imkan verir. Möhlətli ödənişli ssudaların bağlanması müddəti ABŞ-da adətən iki ildən beş ilə qədər təşkil olunur. Ssudaların həcmi geniş miqyasda dəyişir.

Bu növ kreditlər bir çox hallarda kiçik məbləğlərə verilir, eyni zamanda onlar üzrə kreditləşdirmə obyektini avtomobil, təyyarə, yaxta və dəyəri 100 min ABŞ dollarından artıq olan başqa iri alışlardan ibarət ola bilər.

Revolver kreditlərdən fərqli olaraq möhlətli ödənişli ssudaların bir çoxu təminatlı kreditlərdir. Möhlətli ödənişli kreditlər birbaşa bank krediti formasında formalaşa bilər. Birbaşa bank krediti verildikən bank və borcalan (ssuda istifadəçisi) arasında kredit müqaviləsi bağlanır. Dolayı bank krediti bank və müştəri arasındakı kredit münasibətlərində vasitəçinin olmasından ibarətdir. Adətən, pərakəndə satış müəssisələri vasitəçi rolunda çıxış edir. Bu halda kredit müqaviləsi müştəri ilə sonradan bankdan kredit alan mağaza arasında bağlanır. Bu növ kreditləşdirmə forması ABŞ-da daha geniş yayılmışdır. ABŞ-da avtomobil alınması üçün verilən ssudaların 60%-dən çoxu dolayı kreditdən ibarətdir. Birbaşa və dolayı bank kreditləşdirilməsinin bir çox üstün və mənfəət cəhətləri vardır. İlk əvvəl, birbaşa bank kreditləşdirilməsinin dolayı kreditləşdirilmədən fərqləndirən önəmli cəhət kreditləşdirmə obyektini dəqiq qiymətləndirməyə imkan verən, iqtisadi cəhətdən ssudanın verilməsinin məqsəduyğunluğunun aşkar edilməsinə, onun istifadəsinə, bağlanmasına fəal nəzarətin təşkil edilməsindən ibarət olan kredit prosesinin təşkilinin sadə olmasıdır. Bunların hamısı şübhəsiz ki, bank və borcalan arasında kredit münasibətlərinin təşkil olunmasına yaxşı təsir göstərir [1,2,3].

Bankın mövqeyindən birbaşa bank kreditləşdirilməsi ilə əlaqədar olan neqativ faktorlarla bağlı bank kreditləşdirilməsinə nisbətən daha yüksək risk səviyyəsi aid edilir. Respublikamızda müasir kreditləşdirilmə təcrübəsi kifayət qədər mürəkkəbdir. Bunun səbəblərinə aiddir:

- a) ssudanın verilməsindən əvvəlki mərhələdə müştərilərin krediti ödəmə qabiliyyətinin dərin təhlilini bütün kommersiya bankları həyata keçirmir;
- b) krediti ödəmə qabiliyyətinin təhlil metodikası hər zaman təcrübənin tələblərinə uyğun olmur;
- c) ssuda üzrə təminatın mövcudluğu çox hallarda formal xarakter daşıyır. Həmçinin də, ölkənin makroiqtisadi vəziyyəti (iqtisadi, siyasi, sosial qeyri-sabitlik, inflyasiya, ödəmə böhranı və s.) kredit prosesinin təşkilinə mənfəət təsir göstərir.

Dolayı bank kreditləşdirilməsi banka risklərin (kredit, faiz, valyuta, bazar və s.) təsirini aşağı salmağa şərait yaradır. Məsələn, hüquqi şəxslərə (ticarət təşkilatların, müəssisələrinə, firmalara və s.) verilən ssudalar yüksək etibarlılıq dərəcəsi ilə borc alanın (hüquqi şəxsin) krediti ödəmə qabiliyyətini, ssudanı vaxtında və tam bağlamaq imkanlarını müəyyən etməyə və aktiv nəzarəti təşkil etməyə imkan verir. Müştəri üçün isə:

- a) ssudaya tələbatın olduğu zaman (ticarət təşkilatında uzunmüddətli istifadə məhsullarının alınması zamanı, məsələn kredit kartı üzrə) onu əldə etməsi;
- b) ssuda verilməsi üçün onun banka müraciət etməsinə ehtiyac olmaması və s. əhəmiyyətlidir.

Göstərilən təsnifat şərti xarakter daşıyır, belə ki, bank təcrübəsində müəyyənlanmış təsnifata uyğun «təmiz halda» bu və ya başqa ssuda növünü qeyd etmək mümkün deyildir. Bununla yanaşı, təqdim edilmiş təsnifat ssudaların fərqliliyini göstərir, amma bununla bütün təsnifat meyarları bitmiş hesab etmək olmaz. Bütün kredit əməliyyatları müştərilər ilə bağlanmış müqavilələrə əsasən kommersiya bankları tərəfindən yerinə yetirilir. Ssudanın rəsmiləşdirilməsi üçün müştərilər banka kredit müqaviləsindən başqa müddətli öhdəlik (öhdəlik-tapşırıq), girov və ya zəmanət öhdəliyi və ssudanın verilməsi üçün ərizə təqdim edirlər.

Borcalan tərəfindən kredit müqaviləsi üzrə öhdəliklərə əməl etmədikdə kommersiya bankı verilmiş müddətli ssudanın və ona hesablanmış faizlərin ödənilməsinə tələb etmək hüququ vardır. Əlavə olaraq, bank qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş borcun alınması üçün bütün tədbirləri həyata keçirməlidir. Əldə edilmiş kreditlərin qaytarılması üçün borcalanların ödəmə qabiliyyəti olmadığı halda (müflis olması) kommersiya bankı bu barədə məsələ qaldırmaq ərizəsi ilə iqtisad məhkəməsinə müraciət etmək hüququ vardır. Hesablaşma əməliyyatları müştərilərin hesablarına vəsaitlərin köçürülməsi və silinməsi (onların kontragentlər qarşısında öhdəliklərinin ödənilməsi üçün) üzrə əməliyyatlardan ibarətdir. Kommersiya bankları hesablaşmaları Mərkəzi Bank tərəfindən müəyyən olunmuş qaydalar, forma və standartlara əsasən, hər hansı növ hesablaşma əməliyyatının aparılması

qaydası olmadıqda öz aralarında razılığa gəlməklə yerinə yetirilir. Lakin, beynəlxalq hesablaşmaların aparılması isə beynəlxalq bank təcrübəsinə əsasən qəbul edilmiş qayda və qanunlara uyğun icra olunur.

Kommersiya bankları müvafiq ödəniş sənədinin əldə edilməsindən sonrakı əməliyyat günündən gec olmadan müştərinin vəsaitini onun hesabına köçürməlidir. Pul vəsaitlərinin müştərinin hesabına düzgün və ya vaxtında köçürülməməsi, hesabdən silinməməsi zamanı kredit təşkilatı Mərkəzi Banka bu vəsaitlərin məbləğinə və Mərkəzi Bankın rəsmi faiz dərəcəsinə uyğun olaraq cərimə faizi ödəməlidir [7,8].

Kassa əməliyyatları nağd pul vəsaitlərinin verilməsi və qəbulu üzrə əməliyyatlardır. Kassa əməliyyatlarını daha ətraflı olaraq nağd pul vəsaitlərinin hərəkəti, eləcə də pul vəsaitlərinin bankların müxtəlif aktiv hesablarına («Kassa» hesabı və digər banklarda müxbir hesabı da daxil olmaqla) və kommersiya bankı müştərilərinin hesablarına yerləşdirilməsi, istifadəsi və formalaşdırılması ilə bağlı olan əməliyyatlar kimi ifadə etmək olar.

İnvestisiya əməliyyatları bank tərəfindən öz vəsaitlərinin müştərək maliyyə-təsərrüfat və kommersiya məqsədləri ilə qeyri-bank strukturlarının qiymətli kağızları və paylarına yatırılması əməliyyatları hesab olunur. Kommersiya bankının investisiya əməliyyatlarının kredit əməliyyatlarından fərqi odur ki, investisiya əməliyyatlarının keçirilməsi təşəbbüsü bankın müştərisindən asılı deyil, bankın özündən asılıdır. Bu bankın özünün investisiya fəaliyyətidir.

Nəticə. Tədqiqatın sonunda, aktivlərin tanınma prinsipləri və mühasibat standartları arasındakı uyğunluq, müəssisələrin maliyyə vəziyyətinin daha doğru əks etdirilməsi üçün əhəmiyyətli bir vasitə olaraq müəyyən olunmuşdur. Eyni zamanda, aktivlərin qiymətləndirilməsi metodlarının effektivliyi və istifadə olunan strategiyaların nəticələri göstərilmişdir.

Tədqiqatın elmi yeniliyi. Bu tədqiqat, aktivlərin tanınması ilə bağlı müasir yanaşmaların və praktikaların araşdırılması ilə elmi yenilik təqdim edir. Eyni zamanda, tədqiqat, mühasibat standartlarının tətbiqi üzrə yeni perspektivlər təqdim edərək, aktivlərin tanınması prosesini daha şəffaf və effektiv hala gətirmək məqsədini güdür.

Tədqiqat işinin tətbiqi əhəmiyyəti. Tədqiqatın nəticələri, müəssisələrin aktivlərin düzgün tanınması ilə bağlı daha aydın anlayış əldə etməsinə kömək edəcək. Bu, mühasibat praktikalarının inkişafına və maliyyə hesabatlarının dəqiqliyinə töhfə verəcək. Eyni zamanda, mühasibat standartlarının daha effektiv tətbiqi üçün tövsiyələr təqdim edəcək.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikasının Banklar haqqında qanunu, 1994
2. Abbasov Ə.M, Z.F. Məmmədov. Bank işi və e-bankçılıq. Bakı, 2003
3. Kərimov A. Mühasibat uçotu, vergilər. Bakı, 2012
4. Quliyev V., Fətullayev R., kərimov A. Beynəlxalq uçot və hesabatata giriş. Bakı, 2012
5. Zeynalov V.Z. Beynəlxalq maliyyə, Azərənəşr. Bakı, 2010
6. Кожин В. Я. «Современный бухгалтерский учет» (учебник). Москва. Алфо – Пресс, 2008
7. www.app.gov.az
8. www.unec.edu.az

УДК 336.77.01

СУЩЕСТВЕННОЕ И ОТЧЕТНОЕ ПРИЗНАНИЕ КОНЦЕПЦИИ АКТИВНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Мамедов Ровшан Камиль оглы, Джавадхан Эльсевар оглы Джафарли
Азербайджанский Государственный Аграрный Университет
г. Гянджа, проспект Ататюрка, 450

cavadxanc@gmail.com

Резюме. К операциям с активами относятся любые процессы создания стоимости в деятельности предприятия как часть хозяйственной деятельности. Активы – это ресурсы, от которых предприятие, как ожидается, получит экономические выгоды в будущем. Это

может быть недвижимость, оборудование, товары или финансовые инструменты. Целью активной деятельности является повышение эффективности деятельности предприятия, получение дохода и защита инвестиционных ценностей. Процесс признания операций с активами определяет, когда и при каких условиях эти операции должны быть признаны, особенно в соответствии с соответствующими правилами и стандартами финансовой отчетности. В этой сфере обеспечивается своевременное и правильное оформление активных операций с учетом Международных стандартов менеджмента и финансовой отчетности (МСФО) и локальных правил бухгалтерского учета. Признание активов на счетах основано на принципе приобретения ресурсов, использования и учета потенциальных доходов в соответствии с концепцией бухгалтерского учета. Также в статье рассматривается классификация операций с активами, способы их отражения в бухгалтерском учете, оценка активов, амортизация и другие сопутствующие вопросы. Правильное признание активных операций повышает достоверность финансовой отчетности компаний, а также играет важную роль при принятии инвестиционных решений и планировании деятельности.

Ключевые слова: активы, кредитор, кредитование, коммерческий банк, денежные средства.

UDC 336.77.01

ESSENTIAL AND REPORTING RECOGNITION OF ACTIVE OPERATIONS CONCEPT

Rovshan Kamil oğlu Mammadov, Javadkhan Elsever oğlu Jafarli
Azerbaijan State Agrarian University
450, Ataturk Avenue, Ganja city
cavadxanc@gmail.com

Summary. Asset transactions include any value-creating processes in the activities of an enterprise as part of economic activity. Assets are resources from which the enterprise is expected to obtain economic benefits in the future. This can be real estate, equipment, goods or financial instruments. The purpose of active transactions is to increase the efficiency of the enterprise's operations, generate income and preserve the value of the investment. The process of recognizing asset transactions determines when and under what conditions these transactions should be recognized, especially in financial statements, in accordance with the relevant rules and standards. In this area, taking into account the International Financial Reporting Standards (IFRS) and local accounting rules, timely and correct registration of asset transactions is ensured. The recognition of assets in the accounts is based on the principle of taking into account the acquisition, use and future income potential of resources, in accordance with the accounting concept. The article also covers the classification of asset transactions, how they are recorded in accounting, asset valuation, depreciation and other related issues. Correct recognition of asset transactions increases the reliability of companies' financial statements, and also plays an important role in making investment decisions and planning activities.

Keywords: assets, creditor, lending, commercial bank, cash

Redaksiyaya daxilolma: 20.11.2024

Çapa qəbul olunma: 15.04.2025

